

פרוטוקול מס' 143

מישיבת ועדת החוקה, חוק ומשפט, מיום ה' ב' בחשוון תשל"ב (21.10.71), בשעה 10.30.

נכחו:

חברי הוועדה:

י. גולדשמידט - היו"ר
י.ה. קלינגהופר
ש. פרידמן
י. ארידור
א. אנקוריין
מ. בן-פורת

מוזמנים:

- משנה ליועץ המשפטי לממשלה	פרופ' א. ידין
- משרד המשפטים	ד"ר רקובר
- משרד הדתות	מר חפץ
- משרד הדתות	מר ח'גר
(ב. אידלסון
(מועצת הפועלות	ר. הקטין
(ה. אבי-גיא
(המועצה למעמד האשה ולשכונת משפטיות	ח. לוונפיש
(בעניני משפחה	א. כוכבי

מזכירת הוועדה:

גב' ר. מלחי

רשם:

א. סידר

סדר-היום: חוק יחסי ממון בין בני זוג

חוק יחסי ממון בין בני זוג

ה' י. גולדשמידט: אני פותח את הישיבה ומקדם בברכה את נציגות מועצת הפועלות, אשר ישמיעו באזנינו את הערותיהן לחוק יחסי ממון בין בני זוג.

ב. אידלסון: ביקשנו להופיע בפני הוועדה בקשר לחוק יחסי ממון בין בני זוג. לצערנו הרב אנו ממתונים זמן רב לפתרון הבעיה לה מוקדש החוק. אני מודה לכם על ההזמנה ואעבור מיד לעצם הענין.

כציבור גדול בארץ, המונה כחצי מיליון חברים בהסתדרות, נחקלות אנו לעתים קרובות בעוול שנגרם לאשה מחוסר תחיקה המסדירה את יחסי הממון בין שני בני הזוג. כידוע לנו, אין אוכלוסיית ארצנו הומוגנית, אלא היא מורכבת משכבות שונות בעלות מסורת שונה. מתוך כך יש הרגלים רבים, שלא פעם סותרים עקרון שצריך היה לראותו כטבעי בתיה משפחה - עקרון השוויון בין שני בני הזוג. דבר זה מביא לעתים ממש לאסונות, ולא אחת מובאים לפנינו מקרים - כגוף של נשים מאורגנות - שלא נראה להם פתרון מלבד הפתרון התחיקתי. וגם אם אין בכוחו של החוק הנדון לפתור את כל הבעיות הסוציאליות והחברתיות המתעוררות בחברה, הרי נדמה לי שבנוגע ליחסי הממון בין בני הזוג יכול הוא לתת תשובה נאותה.

למעשה כבר לפני שנים רבות החילוננו לטפל בענין שיש לו שורשים בחוק זה. כוונתי לרצוננו להבטיח את הזכויות של שני בני הזוג המתיישבים. עוד בתקופת המנדט פנינו לקרן הקיימת ולסוכנות היהודית, וכתוצאה מיזמה זו נחקבלה החלטה בקונגרס הציוני לפיה יש להחתיים את שני בני הזוג המתיישבים על חוזה ההתיישבות. היה אז נקוט הכלל שאין מוסרים משק לבודד, אלא למשפחה בלבד, ואנחנו דאגנו, כאמור, שעל חוזה ההתיישבות יחתמו שני בני הזוג. על-ידי-כך הונבטח שוויון בבעלות על הרכוש שנמסר למשפחה המתיישבת על-ידי המוסדות הלאומיים.

אשר להתיישבות הקיבוצית, חתימת נציגי הקיבוץ היא בשם הגברים והנשים גם יחד.

מזה שנים רבות - עוד מהיותי חברת הכנסת - שנתקלנו בבעיה והעלינו אותה. כמובן, כאשר הכל שפיר במשפחה ואין סיכסוכים - אין מתעוררות בעיות. אולם ברגע שיש איזה שהוא קונפליקט במשפחה עומדים אנו על העובדה, שהחוק הישראלי איננו מבטיח לשני ראשי המשפחה זכויות שוות באותם נכסים שיחד יצרו וצברו. כאן מתעוררת השאלה: אין נוצרים נכסים אלה? בדרך-כלל, אם האשה - או הבעל - רוצה לשמור על הנכסים שהביאה עם נישואיה - זה אפשרי. אולם אם להביא בחשבון שעל פי רוב נערכת ברית נישואין בין אנשים צעירים, אצלם מבוסס הרבה מאד על אמון הדדי, והמגלים לעתים אף זילזול כלפי דברים מטריאליים, הרי שנוהגים הם להתייחס קצת בקלות-ראש להסדרים פורמליים, ומצד שני אין הדבר מובטח בחוק. לכן סבורה אני שחשוב כי יהיה הסכם בין בני הזוג, ואמנם יש הרבה ארצות מחקמות ודמוקרטיות בהן נהוג הדבר ובהן מבטיחים את זכויות בני הזוג על הרכוש.

אני חושבת ששוב הוא כי יהיה הסכם כזה בין בני הזוג. השאלה היא איך להגיע לכך, שקודם-כל יתקבל העקרון היסודי. שהרכוש אשר נצבר במשפחה במשך שנות הנישואין שייך באופן טבעי לשני ראשי המשפחה ללא הבדל מי עובד בחוץ ומי עובד בבית. משום שבלי העבודה בבית גם ההכנסות בחוץ אינן יכולות להוצר. בדרך-כלל צריך להיות הסכם, תוך הבטחת אותו עקרון יסודי שימנע אפליה ואי-צדק. הבעיה השניה: איך יוגשם החוק הלכה למעשה.

לצערי הרב עלי לומר, שיש וחוק מנוסח היטב, בשפה עברית נהדרת ובנוסח שמשפטנים מתמצאים בו טוב מאד, אך לא תמיד נהיר ומובן אותו ניסוח לציבור הרחב, על-מנת שיידע כיצד להשתמש בחוק ומה מגיע לו לפי החוק. מבחינה זו עומדת כאן השאלה של היות החוק מובן ובר-הגשמה. אתן לכם דוגמה: בהצעת החוק נאמר שהסכם נישואין, שנעשה לפני או בעת הנישואין, חייב אישורו של בית המשפט או בית-הדין. כאן עלינו למנוע התרוצצות בין שתי רשויות אלה. כן עומדת השאלה של צרעור בפני אינסטנציה נוספת. והדבר השלישי - הביצוע הלכה למעשה. למשל, האם ההסכם יהא מצורף למסמך הנישואים או לאקט הנישואין וכו'.

אסחפק בשלב זה בדברים כלליים אלה.

ג. תקטיין:

ציפיתי זמן רב שהצעת חוק זו תועלה לקריאה ראשונה בכנסת. היא הונחה על שולחן הכנסת בסוף הקדנציה של הכנסת הששית, ושמחתי לקרוא כי היא הגיעה לקריאה ראשונה כבר בשנת הכהונה הראשונה של הכנסת השביעית. חשבתי שתגשם גם מישאלתו של שר המשפטים, לפיה יגיע החוק באותה שנה לקריאה שניה ושלישית. צר לי מאד שחלפו שנתיים, עד שהוחל בדיון בוועדת החוקה. עם זאת אני מקווה שהוועדה תביא את החוק לסיומו וגם לביצועו.

עתה לעצם העניין. בחקיקת כל חוק במדינה מביא המחוקק בחשבון את הרכב האוכלוסייה, משום שהחוק סופו להתגשם במציאות. הוא הדין בחוק זה. צריך להביא בחשבון שהוא יחול על אוכלוסייה מגוונת מאד מכל הבחינות - מבחינת הרמה התרבותית, השקפת-העולם, הפסיכולוגיה וכו'. אין זה סוד, שחלק נכבד של האוכלוסייה ממשיך להיות על פי הרגלים שהיו מקובלים בארץ המוצא. ואם להתבטא בצורה קונקרטיה יותר - הגבר הוא השליט במשפחה והוא השליט בכל, ובכלל זה הינוך הילדים, הנכסים וכו'. נדמה לי שגם מקרי הרצח הרבים יחסית במדינה הם במידה מסוימת תוצאה של אותו הלך-רוח - שהגבר הוא כל-יכול ואילו האשה - נכט שלו. משום כך יש לסחום כל סדק שיש בו משום כירסום במגמת החוק המוצע.

מגמת החוק ברורה: הרכוש אשר צברה המשפחה במשך שנות חייה יחולק שווה בשווה בין האיש והאשה אם חס וחלילה יגיעו לפירוד. והנה, עצם האפשרות של כריחת הסכם יש בה מין כדק - ואולי אף שער רחב - לעקיפת העקרון הזה. עם זאת עלי להוסיף, שלאחרונה קראתי כמה פסקי-דין אשר סיפקו אותי, אולם אם יהיה הסכם קשה יהיה לשופט לפסוק נגד ההסכם, ואני חוששת ממצב שהבעל ישכנע את האשה לחתום על דבר שאיננו לטובתה.

י. ארידור:

את מאמינה בנחיתות הכלה, שהיא לא הצליח לשכנע אותך?

ג. תקטיין:

בינתיים המציאות במדינת ישראל היא כזאת, שמעמדה של האשה נחות מזה של הגבר. הלא לא במקרה הובא חוק זה. הוא הוגש על רקע מציאות קיימת, והיא אשר הניעה אותי ואת חברת הכנסת תלמי - ובזמנו גם חברת-הכנסת רחל כגן - לידום חקיקת חוק כזה - כי המציאות מרה מאד. יש והאשה עובדת קשה, מפרנסת את המשפחה, מגיעה לדירה, בעוד בעלה הקשיש רובץ בבית באפס מעשה, ואחר-כך מוצא הבעל אשה צעירה ממנה. נוטל את הדירה והיא נשארת בחוץ.

משום כך נראה לי, שסעיף 7 של החוק צריך לעמוד בראש החוק, דהיינו "עם פקיעת הנישואין זכאי כל אחד מבני הזוג למחצית שווים של כלל נכסי בני הזוג, למעט" - ואני מקבלת גם את ה"למעט" ומה שבא אחריו. סעיף זה צריך להיות היסוד של החוק, וכל יתר הסעיפים צריכים להיות תואמים לו.

אגב, יש כמה סחירות בחוק זה. למשל, יש סחירה בין סעיפים 7 ו-10. אילו כל התיקים לפי חוק זה היו מחבררים בבית-המשפט, הנסיון מראה שביח-המשפט יידע לשמור על זכויות האשה. אולם היות וגם בתי-דין מורשים לטפל בענינים אלה, ללא כל פגיעה בהם ידוע לנו שבבתי-הדין יושבים אנשים שיש להם השקפת-עולם מסוימת, ואין הם יכולים לפסוק אלא לפי אותה השקפת עולם, שלדעתם מבטיחה צדק מקסימלי. ואז, כל ההיתרים שמתיר סעיף 10 עלולים להרוס את ההנחה היסודית של סעיף 7.

לדעתי חוק זה צריך לחול רטרואקטיבית. יתכן שגורמים שונים יתנגדו לכך, אבל הדבר מוצדק. אחרת עשינו רק חצי מלאכה. את הדורות הבאים אולי נבטיח, אבל בדורנו אנו עשינו חצי מלאכה.

חסרה בחוק הבטחת הזכויות באותן משפחות החיות ללא נישואין פורמליים. יש זוגות כאלה, ואסור לכנסת ישראל להפקיר אותה אוכלוסייה, אשר לרוב שלא באשמה - אלא באשמת חקיקה פגומה - נבצר ממנה להקים משפחה באורח חוקי. כוונתי לבני-זוג הידועים בניבור כחיים חיי משפחה.

פ. בן-פורת: סעיף 14 דן על כר.

ד. הקטיין: סעיף 14 מוגבל לענין של חוב הנובע מסיפוק הצרכים הסבירים של משק הבית. ואילו אני מתכוונת לסעיף שיבטיח את הזכויות לגבי הנכסים.

ח. אבי-גיא: ברצוני להעיר שחי הערות ענייניות. אין צורך על כך שהחוק חשוב מאד ושהגיעה השעה כי הוא יוחק על-ידי הכנסת. ברצוני להתייחס תחילה לסעיף 7(א)(1) של הצעת החוק. סעיף זה מדבר על כך, שנכסים שהיו לבן-זוג ערב הנישואין, או שיקבל במתנה או בירושה בחקופת הנישואין, או נכסים שבאו במקום נכסים אלה, לא יביאום בחשבון בעת קביעת איזון המשאבים. לי נדמה שיש להפריד בין נכסים שבן-זוג קיבל במתנה או בירושה לבין נכסים שהיו לבן-זוג ערב הנישואין. במלים אחרות - יש לסייג את הרישא של סעיף משנה (1) במקרים מסויימים. לדוגמה: אם מדובר בדירת מגורים שהיתה שייכת לאחד מבני הזוג עוד לפני הנישואין, והזוג חי בה שנים רבות, נדמה לי שיהיה זה בלתי צודק אם ננציח על-ידי החוק מצב, שבמקרה מעין זה לבן הזוג השני לא יהיה חלק באותו רכוש, שבמקרה זה הוא דירת המגורים. חושבתי שסעיף זה יש להתנות במשך הנישואין ובתנאים מסויימים.

הערתי השניה כללית יותר. ברצוני לשאול אתכם האם שקלתם כיצד מתיישבת תפיסת איזון המשאבים עם הרעיון המונח ביסוד חוק המקרקעין החדש משנת 1969. לפי חוק המקרקעין החדש מי שרכש זכות במקרקעין, בחמורה ובתום-לב, והדבר נרשם כדין על שמו, אין לחקוף את זכותו ברכוש שרכש. חוק יחסי ממון בין בני הזוג אינו מקנה לאשה זכות קניינית ברכוש, אלא עם פקיעת הנישואין יש חלוקת הרכוש לפי ההסדר שמציע החוק או לפי הסכם שנמצא בידי הבעל והאשה. לדעתי, יכולים להיות מקרים לא מעטים, שעל-ידי חוק המקרקעין החדש יכול אחד מבני הזוג לרוקן מתוכנו הסכם הנישואין. שאלתי היא, האם הבאתם זאת בחשבון, והאם יש דרך - על-ידי תיקון מתאים בחוק הנדון, או תיקון בחוק המקרקעין - להבטיח את זכותם של שני בני הזוג במקרקעים כאשר הנישואין מגיעים לסיומם או כאשר נפטר אחד מבני הזוג.

היו"ר י. גולדשמידט: רשות הדיבור לחברי הוועדה - לשאלות ולהערות.

א. אנקוריון: גב' אירלסון דיברה על חשיבות ההסכם שילווה את אקט הנישואין. האם היא סבורה שיש מקום להקל על-ידי כך שמותר יהיה לעשות את ההסכם לא רק לפני בית-דין או בית-משפט, אלא גם בנוכחות שני עדים או נוטריון או עורך-דין?

גברת הקטיין דיברה על סעיף 7 ואמרה שהיא מקבלת גם את אותן חלק של הסעיף הבא אחרי המלה "למעט". המלה "למעט" חלה גם על פסקה (3) בה מדובר על נכסים שבני הזוג הסכימו - בהסכם נישואין או בכל דרך אחרת - שיוצאו מן הנכסים ששווים יאוזן ביניהם. כיצד זה מתיישב עם עמדתה הכללית? הלא הדבר משאיר פרצה רחבה מאד.

גב' הקטיין דיברה על הסתירה בין סעיף 7 לסעיף 10. האם היא נגד כל נסיבות מיוחדות שתאפשרנה לביח-המשפט לעשות איזה שהוא טידור אחר מאשר הטידור הכללי החל על חלוקת הרכוש?

אשר להערתה של גב' אבי-גיא, יתכן ויש לחשוב על איזה תיאום בין חוק זה וחוק המקרקעים. אבל שאלתי היא: מה היא מציעה - תיקון בחוק זה או בחוק המקרקעים? מבחינת הפרוצדורה, אנחנו עוסקים עתה בחוק יחסי הממוץ. חוק המקרקעים הוא פרשה אחרת. תיקון בחוק זה הוא מחייב הליך מיוחד. לכן אני שואל מה היא מעדיפה, והאם היא חושבת שפה ררוש תיקון. הייתי מוכן להציע תיקון מתאים.

י. ארידור:
שמחתי לשמוע על היזמה שהיחה בזמנו להגנת האשה חברת המושב. האם יש למשלח הזאת הצעה לגבי הגנה על חברת הקיבוץ? לדוגמה: כאשר חברת קיבוץ מתגרשת, ובעקבות הגירושין עוזבת את הקיבוץ, לפי המצב החוקי הקיים אין לה שום זכויות.

ב. אידלסון: יש לה אותן זכויות שיש לגבר בקיבוץ.

י. ארידור:
לא הייתי מסתפק בחשובה זו. לדעתי יש לדאוג לכך שתהיינה זכויות לאשה בקיבוץ. ואם לגבר אין זכויות זוהי חשובה מוזרה לומר: מפני שאין לגבר זכויות גם לאשה אין. משלחת המייצגת ארגון של נשים בוודאי רוצה להגן על זכויות האשה בכל מקום, בלי קשר לשאלה אם יש לגבר זכויות או לא. לפיכך אני שואל: היש לכך הצעה כלשהי לפיה אשה המתגרשת והעוזבת את הקיבוץ תקבל איזה שהוא רכוש, או תמורתו, על-מנת תוכל להמשיך בחייה בנפרד בתנאים לא יותר גרועים מאשר אשה שעוזבת מושב לאחר גירושין. או אשה שעוזבת דירה לאחר גירושין?

מ. בן-פורת: שאלה זו עומדת גם לגבי גבר שעוזב קיבוץ.

י. ארידור:
אני בוודאי מוכן להגן גם על זכויות הגבר, אבל אינני מצפה דווקא מהמשלחת הזאת שתציע מתן פיצויים לגברים יוצאי קיבוץ. עם זאת אני יכול לקוות שהיא תציע הצעה כזאת לגבי נשים יוצאות קיבוצים.

מ. בן-פורת:
לשאלת התחולה הרטרואקטיבית של החוק: לאיזו תקופה הכוונה? להסכם הנישואין או למקרה של פקיעת הנישואין עם מותו של אחד מבני הזוג?

כן הייתי מבקש שתנסחו את תביעותיכן
סעיף-סעיף.

הינ"ר י. גולדשמידט:
אני מקבל ברצון את המישאלה של חה"כ בן-פורת. אם המשלחת מוכנה להמציא לנו תזכיר חמציח של הצעותיה, נשמח לקבלו ולהפיצו בין חברי הוועדה.

ברצוני להוסיף שאלה. אם הבינותי נכון, גב' אידלסון הציעה שבכל מקרה יהיה הסכם בין בני הזוג, ואילו גב' הקטיין הציעה לבטל את האפשרות של עריכת הסכם כזה. סחירה זו בולטת לעין. והייתי רוצה לדעת אם ירדתי לסוף דעתכן.

ב. אידלסון:

אין אנו מלוקחת בדעותינו לגבי העקרון היסודי של החוק, דהיינו: חלוקת הנכסים השייכים למשפחה. בין שני ראשי המשפחה, שווה בשווה. אם עקרון זה יתקבל כיסוד שאין לערער עליו, אז גם הסכם טוב, רוח הקטין הדגישה, שהמכס לא חמיד ייעשה תוך שמירה על העקרון הזה. אולם אנו בהחלט בדעה, שעקרון יסודי זה הוא הקובע, וכיוון שחוק זה יחייב גם את בית-הדין הרבני, אני מקווה שזה ימנע את האפשרות שלא לשמור על עקרון זה.

חה"כ אנקוריון שאל אותי האם הסכם נישואין יכול להעשות, לדעתי, גם לפני רשות-חוץ אחרת - מלבד בית-משפט ובית-דין - כגון שני עדים, נוטריון ועורך דין. בדרך-כלל הדבר הטוב ביותר הוא ששני בני-הזוג החליטו בינם לבין עצמם, ולא אחת נקראתי להיות בוררת במקרה של סיכסוך במשפחה. השאלה היא אם הסכם כזה תופס. הסכם שמובא לאישורו של בית-המשפט או בית-הדין - מוכר. אם הוא ייעשה בנוכחות עורך-דין או שני אנשים פרטיים - מסופקת אני אם יהא ניתן להוצאה לפועל. לדעתי אין זו שאלה של הקלה, אלא אם ההסכם יהא תופס או לא.

אשר לשאלתו של חה"כ ארידור, טעות היא לחשוב שאנחנו מתייחסות לענייני נשים בלבד. אין החיים מתחלקים לנשים וגברים. לא פעם הגנו, למשל, על זכויות של אלמן בחוקי עבודה. לכן, אין אנו יוראות את הנשים בלבד, וכאשר השיבותי בקריאת-ביניים לשאלתו אמרתי: אותן זכויות שיש לגבר בקיבוץ יש גם לאשה.

אשר להצעתו של חה"כ בן-פורת, אני מקבלת ברצון את הבקשה שננסה את הצעותינו, ונמציאן בזמן הקרוב לוועדה.

ד. הקטיין:

נשאלנו באיזה אופן יש להבטיח את זכויות האשה בקיבוץ. לידיעתו של חה"כ ארידור יש לומר, כי למשפחה בקיבוץ אין נכסים פרטיים. כל הנכסים שייכים להברה הקיבוצית, וההתייחסות לגבר ולאשה שווה.

ועוד לידיעתו: בתקנון הפנימי של התנועה הקיבוצית יש סעיף המקנה זכויות לאדם העוזב את הקיבוץ.

ה. ארידור:

זהו תקנון של בוסה וחרפה מבחינת הסעיפים הקבועים בו.

ו. הקטיין:

לפי התקנון אדם שעוזב את הקיבוץ מקבל סכומים כאלה, שאילו הייתה, חלילה, העזיבה שכיחה מאד מזמן היו מחפרקים כל המשקים, ואותו דין לגבי הגבר והאשה.

ז. ארידור:

האם אפשר לקבל את התקנון?

היו"ר י. גולדשמידט:

זה לא נוגע לוועדה ולא שייך לנושא.

ד. הקטיין:

חה"כ אנקוריון צדק בהערותו לגבי סעיף 7. כאשר אמרתי שאני מקבלת אותו חלק של הסעיף הבא אחרי המלה "למעט" שכחתי לציין שזה לא חל על פסקה (3).

אשר לסעיף 10. נאמר כאן שסעיף 10 חל על בית-משפט בלבד, וזאת בעקבות סעיף 2. בסעיף 2, ולמעשה בכל סעיף וסעיף, מוזכרים בית-המשפט ובית הדין. כלומר, כל סעיפי המשנה חלים גם על בית-דין. ובית-הדין יפסוק לפי השקפת עולם הדיינים.

מ. בן-פורת:

אילו הפסיקה היתה בידי בית-משפט בלבד, הייתן מקבלים זאת?

ד. הקטיין:

על-יסוד הנסיון אני רואה שבתי-המשפט כבר פוסקים ברוח החוק הזה.

היו"ר י. גולדשמידט:

אולי סעיף 18(ב) עונה לדאגה זו?

ג. הקטין:

אשר לשאלת הרטרואקטיביות. במקרה של מות חוק הירושה עונה על כך. אולם במקרה של גירושין - איך חשובה. נכון שפוסקים מזונות, אבל זה לא מוצדק. המציאות היא שרמת החיים של האשה הגרושה יורדת בבת אחת. משום כך טבורה אני שחוק זה צריך להיות רטרואקטיבי במקרים אלה.

ה. אבי-גיא:

הה"כ אנקוריון שאל איך אני רואה פתרון לבעיה שהעליחי. קשה לי לומר שיש פתרון באמתחתי, אך נראה לי הרעיון שאם מנהלים פנקס הסכמי נישואין, שהוא פתוח לכל, שיש לו חוקף מחייב ושצריך להתחשב בו בשעת עריכת עיסקות במקרקעים - יחכן וזו יכולה להיות תשובה הולמת לבעיה זו.

אני מאד מסופקת אם תקבלו רעיון כזה, מפני שהוא לא מחייב עם רעיון חוק המקרקעין. באופן אלטרנטיבי הייתי מציעה אפשרות נוחה, מבחינת הפרוצדורה, של רישום הערות אזהרה לגבי מקרקעין, ובמקרה של חשד של אחד מבני הזוג שחיה אפשרות לעשות רשימות אזהרה בפנקס המקרקעין, כמו שיש רשימות אזהרה לגבי נושאים אחרים.

ברצוני לנסות ולהסביר את ההבדל בין ההשקפות של החברות רוח ובבה, לגבי הסכם נישואין, כפי שהוא נראה לי. מה אומרת רות? - כשאין הסכם יחול החוק; כשיש הסכם - גם כן יחול החוק. ז.א.א. איך בני הזוג יכולים לעשות הסכם נישואין שאיננו מחלק את הנכסים שווה בשווה.

מה אומרת בבה? היא מוכנה שיהיה הסכם, אבל אם ההסכם איננו נראה לאחד מבני הזוג, ביה-המשפט או ביה-הדין לא יתחשב בהסכם המפלה את האשה לרעה, ובניגוד להסכם יצטרך לפסוק לה את מחצית הנכסים.

מ. בני-פורת:

ואם ההסכם מעדיף את האשה?

ה. אבי-גיא:

אז לא רות ולא בבה יבואו בטענות.

ב. אידלסון:

אני מודה לוועדה ואני מבקשת שימציאו לנו את הסטינוגרמה. אנחנו מצדנו נכין תזכיר.

שתומצת של הצעותינו.

ה. ארידור:

אני מבקש שהמשלחת תמציא לוועדה את התקנון אוחו הזכירה גב' הקטין, כדי שיהיה מונח לפנינו.

ג. הקטין:

חוכל לבקש אותו מהחנועה הקיבוצית.

היו"ר י. גולדשמידט:

גב' הקטין איננה מופיעה כאן כנציגת החנועה הקיבוצית. אני ברצון אשתדל להשיג את החקנון הזה, ונמציא אותו לך ולכל חבר אחד שיהיה מעוניין בו.

אני מבקדם בברכה את שתי אורחותינו המופיעות בשם ויצ"ו - הארגון הארצי בישראל, האחודות נשים לשווי זכויות, הלשכות המשפטיות בענייני משפחה והקועצה למעמד האשה. בתיקי החברים מונח תזכיר שנתקבל בשם הגופים הנ"ל, ואני מבין שהמשלחת מופיעה היום לפנינו בעקבות אוחו תזכיר.

ה. לוננפיס:

ראשית-כל ברצוני להודות על האפשרות שניתנה לנו להופיע בפני פורום מכובד זה. ברשותכם אציין, כי הצעת החוק הנדונה חוגגת היום את יום הולדתה העשרים, משום שעוד בשנת 1951 יצאה גב' רחל כגן עם הצעת חוק -

המשפחה, שכבר אז דיברה על רכוש משותף של בני הזוג. בשנת 1955 היתה הצעת חוק של משרד המשפטים. בשנת 1962 הוגשה הצעת חוק פרטית של חברות הכנסת אמה חלמי ורות הקטין. בשנת 1965 נחמנחה ועדה ציבורית לנושא זה, וב-1966 הגישה הוועדה את מסקנותיה לשר המשפטים. וסוף-סוף הגענו לכך שב-1970 אמצה הכנסת לעצמה את עיקר ההמלצות של הוועדה.

ועתה לעצם החוק. בפרק הראשון דנה הצעת החוק בהסכמי נישואין. החוק, כפי שהוא מוצע, אינו מטיל כל סייגים באשר לתוכנו של הסכם הנישואין. לאמתו של דבר הוא מחיר הסכם נישואין שבו יופקע מכלל תחולה העקרון של הסדר המשאבים, ובדרך זו תסוכל כליל מטרתו של החוק. יורשה לי להוסיף, שאנחנו מסתמכות על נסיון רב מאד שנצבר בלשכות המשפטיות שלנו לעניני המשפחה - יש לנו 19 לשכות כאלה - והמציאות ידועה לנו היטב. אנחנו בהחלט מחייבות תחולת החוק, במקום הסכם קודם, מפני שאנחנו חוששות כי הסכם נישואין עלול להפוך את הקערה על פיה. זוג צעיר, המתחיל את חייו המשותפים והקמת המשפחה, להגיש לו מיד הסכם מעין זה לחתימה - דבר זה עצמו פותח פתח לבעיות ולכל מיני מחשבות שמא יהיה כך וכך. וזאת לא רק בגלל בני הזוג עצמם, אלא משום שלצעירים יש הורים, ההורים הם אנשים פרקטיים וכל משפחה תראה את הדברים מנקודת ראות הצד שהיא מייצגת. יש כאן סכנה של מעין הטלת לחץ על הכלה והעלאת השאלה: היש רגש אהבה אמתי בין בני הזוג, שאם לא כן מדוע יחששו לחתום? לכן, מכל בחינה שהיא לא טוב שהסכם נישואין יקדם לעריכת הנישואין עצמם.

היו"ר י. גולדשמידט:

האם את בדעה שיש לשלול משני אזרחים חופשיים את הזכות לכרות הסכם ביניהם?

ת. לוונפיש:

אין כאן מדובר בעיסקה. הנושא הוא יחסי אישות. אין אנו שוללות משני הצדדים את הזכות לערוך הסכמים, אבל אין אנו סבורות שיש לעשות כאן משהו פרובוקטיבי שעלול לעורר תשדות ולנפץ אשליות. אנחנו מופיעות בבתי-דין דתיים ואנחנו יודעות שעם כל רצונם אין בתי-הדין פוסקים בדבר חלוקת הרכוש, אלא מאיצים בצדדים: עשו הסכם ביניכם. וזה רק משמש רקע להרבות בריב.

א. כוכבי:

אינני רואה מהו היתרון של עריכת הסכם נישואין. אפשר לטעון שאסור לשלול מאזרחים חופשיים את הזכות לערוך הסכמים ביניהם. אולם ידוע לנו שיש חוקים רבים בהם מגבילים את אפשרות ההסכם, ולי הרושם שהסכם הנישואין הותר תחת העקרון של רכוש משותף לשני בני הזוג. עקרונית אנחנו סבורות שהחוק צריך לחול על כל האזרחים.

היו"ר י. גולדשמידט:

האם גם במקרה של נישואים שניים הגב' בדעה זו?

א. כוכבי:

שאלת היו"ר מעוררת מחשבה, מפני שעשויים להיות ילדים מהנישואים הראשונים. לכן יכולים להיות כאן סייגים.

ת. לוונפיש:

אנחנו חוששות שזה יפגע בעקרון היסודי של החוק. הסכם נישואין בהכרח יערב בענין את משפחות החתן והכלה, כאשר הכלה היא הצד החלש.

ברשות היו"ר, אפנה את חשומת לבכם לסעיף 3

בתזכירנו בו נאמר: מן הראוי שבחוק תיכלל הוראה שבא ייאמר, כי אם ציונה בית-דין לכפות איש לחת גט פיטורין לאשתו, או לכפות אשה לקבל גט פיטורין מאישה, רשאי יהיה בית משפט מחוזי, כתום זמן מסויים מיום מתן הצו, ומשלא נערכו גירושיה, משום מיאון מטעם אחד מבני הזוג שהצו ניתן נגדו, לראות הנישואין לענין חוק זה בלבד כאילו הופקעו. ברצוני להסביר את הצעתנו זאת. יש מקרים בהם הדיינים עצמם רואים כי עלול להיות אסון במשפחה אם בני הזוג לא יפרדו. על-מנת להקל על הדיינים, וגם לסייע לפתרון בעיית הסרבנים, אנחנו סבורות שעם מתן צו-כפיה מטעם בית-הדין לאחד מבני הזוג לחת או לקבל גט יש להפעיל את החוק הנדון

גם אם אותו בן-זוג לא מילא אחרי הצו, כלומר יש לחלק את הרכוש בין בני הזוג, וכך להוציא אותם מהסיוט של המשך חיים משותפים ללא נשוא.

הרשו לי לקרוא את כל האמור בסוגיה זו בסעיף 3 של תזכירנו. (קוראת סעיף 3 של התזכיר).

הינ"ר י. גולדשמידט: נראה לי שאפשרות זאת קיימת בסעיף 10(4).

א. אנקוריין: אולי אפשר להאחז בזה, אם כי עלול להיות פירוש שהכוונה היא למועד שלאחר הגט.

ה. לוננפיט: עתה אעבור לסעיף 5 בתזכירנו המתייחס לסעיף 15 בהצעת החוק.

הינ"ר י. גולדשמידט: זה צריך להיות סעיף 16 ולא 15.

ה. לוננפיט: (קוראת סעיף 5) כפי שאנחנו מסבירות, נראה לנו שהחוק החדש צריך לחול בד בבד עם

ראשית תחולתו של חוק שווי זכויות האשה משנת 1951, כלומר הוא צריך לחול על כל הזוגות שנישאו לאחר 1951. יוצא שהחוק יחול על בני זוג שגילם הממוצע הוא היום ארבעים, וזה מתאים להשקפה שלנו. אין אנו דורשות כי החוק יחול על בני זוג שהגיעו כבר לגיל חמשים או ששים. אך נראה לנו, כאמור, שגיל ממוצע של ארבעים מתאים לראשית תחולת החוק.

א. כוכבי: אני רוצה להדגיש עקרוני. שנראה לנו נכון וצודק. לדעתנו, למרות כל הסכסוכים שיש ואין וכל הוראה בהסכם נישואין, זכאי יהיה כל אחד מבני הזוג לחלק מינימלי מכל שוויים של נכסי בני הזוג, שלא יפחת מחמשה אחוזים למאה כפול מספר שנות הנישואין, בתנאי שלא יעלה על 50%, וזאת למעט נכסים כמפורט בסעיף 7(א)(1)(2)(3) בהצעת החוק.

ה. לוננפיט: אנחנו נתקלות בבעיה חמורה זו, שלא אחת אין לה פתרון, משום שבתי-הדין הדתיים אין נתפזים לפסוק באופן טובי ואין עושים חלוקת הרכוש, אלא אומרים לבני הזוג: עשו הסכם ביניכם. התוצאות על פי רוב חמורות; מגיעים למכות ואפילו למקרי רצח. כי כמה זמן אפשר לחיות באווירה כזאת, לאחר שהדיינים פספו כבר שצריך להיות גט? משימתנו הראשונה היא באמת להשכיל שלום בית, ואם לא להחזיר את האהבה בין בני הזוג לפחות לשמור על הבית, בראש וראשונה למען הילדים. אבל אם אין אפשרות כזאת, יש והגבר מתפתה למחשבה שעליו לצאת מכל העניין בכל הרכוש, כמובן תוך חלום מזונות לילדים. אבל הוא מפגין זילזול והשפלה לאם בישראל, עד כי לא אחת תיכנס זו לדכאון נפשי ואולי אף לביה-משוגעים. נדמה לי שכל אדם נורמלי, לאחר שנים רבות של חיים-ללא-פתרון, היה מגיע למצב כזה. על פי רוב הסיבה היא: העדר הסדר חומרי. בין שהאשה עובדת בחוץ או עובדת בבית - ומי כמונו יודעות אנו שהעבודה בבית היא ממש עבודה - היא מרגישה שנעשה לה עוול גדול, מפני שאין לה שום דבר ביד. היא מגדלת את הילדים והיא חורמת בבית אוצר שאין לו מחיר בכסף. הוא עובד בחוץ ומביא אוצר שאפשר לספור אותו, שאפשר לקנות בו המאה ולחם. בעוד שבאוצר שתורמת האשה אי-אפשר לקנות דבר, אבל האוצר שנוחנת האשה הוא אוצר של ערכים. היא בונה את הבית ונותנת מעמד לבעלה. מה יש לו אם לא שמח הילדים שהיא מגדלת?

האשה המודרנית, בעלת ההשכלה, רוצה גם לעבוד בחוץ וגם לא להזניח את הבית. אולם היא כבולה, במידה מסויימת, בעצם היותה אם ועקרת בית, ואיננה יכולה להבטיח לעצמה אותו מעמד כלכלי שהיתה רוכשת בנקל אילו בעלה היה מטפל בכל ענייני הבית והיא היתה עובדת בחוץ.

האם בישראל נמצאת במצב מוזר. מצד אחד מעמדה מקודש, ומצד שני אין החברה טורחת לראות בעיניים פקוחות מה קורה לה כאשר מתחילות בעיות בבית. אנחנו בדעה שחוק זה יפתור בעיות רבות. לדעתי הוא יקטין את מספר הגירושין. גבר שיש לו ידידה איננו חושש היום מפני גירושין מאשחו. אולם אם יידע מראש שכל אקט כזה יגרור חלוקת הרכוש לחצי, יחכן ואפילו באופן תת-מודע ישאף להסתדר בבית ולא להפרד מאשחו.

א. כוכבי:
בעת הדיון בכנסת בהצעת החוק הובע החשש שהחוק הזה עלול לדחוף דווקא את האשה לדרוש גט. כלומר, יש סברה שאם לאשה תהיה הזכות למחצית הרכוש, היא תידרוש גט או חמרר את חיי בעלה עד שיסכים לתת לה גט.

עלי לציין שאותו נימוק הועלה בעת הדיון בחוק הירושה. היו אז שאמרו: אם האשה תדע שתירש את מחצית רכוש אישה, עלולים אנו להיות מוצפים מגל של הרעלות בעלים. חוק הירושה קיים משנת 1966. לא שמעתי על מקרה אחד שאשה הרעילה את בעלה מנימוק זה.

ה. לוונפיש:
שכחתי להוסיף שאנחנו מחייבים את העקרון המונח ביסוד החוק יחול גם כאשר שני אנשים חיים ביחד, בתנאי שהשניים חופשיים.

הי"ר י. גולדשמידט: האם יש שאלות לחברי הוועדה?

ה. קלינגהופר:
אני מבקש רשות להעיר הערה לשם מניעת אכזבות מיותרות. הצעת חוק זו עברה קריאה ראשונה והיא כל כולה מבוססת על רעיון ההסכם. הרעיון הפותח את הצעת החוק הוא הרעיון ההסכמי. כלומר, כאן הושם דגש חזק ביותר על הצד ההסכמי של ההסדר הזה. לכן, אם אתן מצפות מאתנו שאנחנו נוכל ללכת בעקבות הביקורת שלכן ולקבוע כי ההסדרים לפי חוק זה יחולו ללא כל זיקה לאלמנט ההסכמי, הרי שיש לכן תקווה שהיא בבחינת אשליה. לי נדמה שאין בכוונתנו ללכת בדרך זו. מאחר והצעת החוק עברה כבר את הקריאה הראשונה, נראה לי שדרישתכן היא בבחינת נושא חדש לחלוטין, כי זה משנה את יסודות הצעת החוק. אנחנו יכולים לשנות לא מעט דברים בהצעת החוק, אך לאו דווקא דבר שהוא בבחינת כובד המשקל של ההצעה.

הי"ר י. גולדשמידט:
כבר בשאלתי הראשונה הבעתי מעין עמדה, שלא קל יהיה לשלול משני אנשים מבוגרים - שהם מבוגרים ועצמאיים במידה מספקת כדי שיוכלו להתחנך - לכרות ביניהם הסכם זה או אחר. אם הסכם מוגדר על-ידי בית-משפט כבלתי מוסרי, יש ופוסלים אותו, אבל בדרך-כלל קשה לשלול משני בני-אדם מבוגרים לבוא לידי הסכם על דבר שהם חותמים עליו מרצונם החופשי.

גב' לוונפיש אמרה, שאם יגשו לעשיית הסכמים נהיה צפויים לתקלה גדולה, והיא - התערבות ההורים. כשלעצמי, אני מטיל ספק בזה. האם אפשר לומר באופן פסקני, שכל זיווג, אשר מהסדר פרטיו מעורבים ההורים, והצעירים מתחשבים בהם במידה זו או אחרת, שזה אסון? כאשר המדינה תפתור את בעיית הדיור לזוגות צעירים יחכן וההורים ייצאו מל החחום הזה, אבל היום, עד כמה שידוע לי, מספר גדול של זוגות צעירים אינם מותרים על שיתוף ההורים בפתרון בעיה זו. אינני חושב זאת כבלתי טבעי, שאם בני אדם-צעירים, שאין להם נסיון בחיים, ואולי גם לא רואים את היתרונות שביחסים מסודרים מראש - אשר ימנעו מהם בעוד שנים סכסוכים או גירושים - שאז ההורים יהיו מעורבים בענין. באפשרות הזאת אינני רואה סכנה, אלא במידה מסויימת ברכה ומצב די טבעי.

מכאן ששלילת האפשרות של הסכם יש לה כמה וכמה שיקולים, מדוע דבר זה רחוק מהמציאות היום.

א. כוכבי:
אם לדעת חה"כ קלינגהופר אין אפשרות להכניס חיקון בנקודה זו - אין טעם להתווכח על כר.

ת. לוונפיש:
אני רוצה לתאר בפניכם כיצד נעשים הדברים בחיים. בני הזוג באים לביית-הדין להרשם לנישואין. אם ההורים באים בדברים ביניהם ורוצים לעשות הסכם - זה ענין אחר. אני מתייחסת למקרה שבעת הרישום לנישואין יהיו שם כמה סוגי הסכמים מודפסים אשר מיד יוגשו לנרשמים על-מנת לבחור בנוסח אחד של הסכם נישואין.

היו"ר י. גולדשמידט:
עלי להוסיף שהחוק מחילב גם אימות ולפעמים אישור ההסכם על-ידי בית-המשפט. כלומר, ההסכם לא ייעשה מתחת לשולחן אלא יוסבר היטב לשני הצדדים על מה הם חותמים.

ת. לוונפיש:
החוק הוא בדרך-כלל חשובה למציאות. המציאות היא, שכאשר זוג הולך להתחתן, והצד האחד ידרוש הסכם, הצד השני יסכים - אפילו בליית-ברירה - וגם לפני בית-המשפט יגיד אותו צד, כלומר הכלה: אני מסכימה לחתום. אני רואה בזה פתח ללחצים, וגם לאפשרות שכבר בתחילת דרכם החדשה ייהרסו כל האילוזיות החיוביות המלוות כל זוג ביום נישואין.

אשר להערתו של חה"כ קלינגהופר, אני חשבת שאחרי הקריאה הראשונה זכאית הוועדה להכניס חיקונים מוק.

היו"ר י. גולדשמידט:
אני התכוונתי לאפשרות של מניעת עשיית הסכמים. זהו דבר שלא ניתן להעשות בשלב זה של הפרוצדורה החיקתית. כל שאר השינויים - רובם ניתנים.

ת. לוונפיש:
לא נותר לנו אלא לבקש אחכם לחשוב בכובד-ראש על ניסוח מתאים אשר ימנע כי הסכם נישואין יהפוך את הקערה על פיה ויפגע בעקרון של רכוש משותף בין בני הזוג.

היו"ר י. גולדשמידט:
למעשה מחיקת פרק בהצעת החוק איננה בבחינת נושא חדש, ומה שהוצע כאן הוא למחוק את הפרק הראשון.

י.ה. קלינגהופר:
זה תלוי במהותו של הפרק.

היו"ר י. גולדשמידט:
פכל לקום כוונה הדברים מובנת: שלא לעורר תקנות ילחך מדל גדולות בלב המשלחת הנכבדה. כאילו זהו דבר של מה בכך למחוק את החוכן של הפרק הראשון מהצעת החוק. הלך הרוח בוועדה, כפי שהתבטא בדיונים עד כה, היה, שבעתיד, על רוב רובם של המקרים יחול אמנם פרק ב', דהיינו איזון משאבים, אך יהיו גם מקרים יוצאים מן הכלל שינהגו לפי פרק א', ועל האפשרות הזאת איש אינו חולק.

אני מודה למשלחת.

ת. לוונפיש:
אנחנו מאחלים לוועדה זו שתירשם לזכותה קבלת החוק בקדנציה זו של הכנסת.

היו"ר י. גולדשמידט:
הישיבה נעולה.